

RECEENZE

HASIŠTEJNSKÝ Z LOBKOVIC, Bohuslav – VACULÍNOVÁ, Marta (ed.). *Básně a listy. Výběr textů, uspořádání, překlad z latinských originálů, komentář a vysvětlivky* Marta Vaculínová. Praha: Nadační fond České knihovny; Brno: Host, 2022. ISBN 978-80-88183-31-0 (Nadační fond Česká knihovna), 978-80-7658-036-7 (Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.), 78-80-275-1099-3 (Host – vydavatelství, s.r.o.).

Básně a listy

Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic

Výběr z Hasištejnovy literární tvorby uspořádala Marta Vaculínová ve svém českém překladu nejprve tematicky, pak také chronologicky. To čtenáři usnadní orientaci, a nadpisy jednotlivých deseti tematických skupin pomohou vyvolat jeho zájem a probudit zvědavost. Tento nový překlad je určen čtenáři, který nezná latinu, jazyk originálu: Marta Vaculínová našla způsob, jak zájemce neodradit při četbě komplikovanou, nebo dokonce archaizující dikcí, nezahltit jej historickým a literárněvědným aparátem nebo okázalou filologickou akribií, a přitom mu poskytnout všechny relevantní informace a hlavně čtivý, ale také spolehlivý a co nejpřesnější překlad.

Knize předesílá autorka úryvek z „Elegie ke Čtrnácti svatým pomocníkům“ a pak poděkování všem, kdo ji v tlumočení Bohuslavových veršů i prózy předešli, Ignáci Cornovovi (do němčiny, v monografii z r. 1808), Václavu Thámovi (Básně v řeči vázané, 1785), Karlu Vinařickému (výbor z r. 1836) a posléze Daně Martínkové a Heleně Businské (prozaické texty: *Poselství ducha*, výbor Dany Martínkové, 1975; básnické texty: *Carmina selecta*, překlady Heleny Businské a Dany Martínkové, 1996). – Vlastní překlad zabírá v knize stránky 9–119, na str. 121–129 podává „Komentář“ informace nejprve o životní i literární dráze Bohuslava Hasištejnského a pak o osudu jeho díla, o příslušné literárněhistorické a literárněvědné literatuře; dále má čtenář k dispozici bibliografii (Literatura, s. 130–133); ač je omezena na „základní edice, překlady a literaturu, zkráceně citované v komentáři a vysvětlivkách“, přináší vše, co potřebuje vědět nejen laický čtenář. Na s. 134–136 najdeme Poznámku k překladu.

Následují důkladné a přiměřeně obsáhlé Vysvětlivky (s. 137–179). Jsou řazeny podle čísel stránky či stránek, na nichž se čte překlad daného kusu, a přinášejí vždy nejprve údaj o nejnovějším kritickém vydání, z něhož překlad vychází: „Ryba 1933“ (*Spisy Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic I, Spisy prosaické*); *Epistulae 1, Epistulae 2* (edice Dany Martínkové a Jana Martínka, Bibliotheca Teubneriana 1969, 1980) a *Opera poetica* (edice Marty Vaculínové, Bibliotheca Teubneriana 2006). Někdy je předlohou překladu specifický text, který není zařazen do moderních edic (viz např. vysvětlivku ke str. 14, 61, 94). Následuje informace o starším, převážně ovšem moderním, překladu nebo překladech; ta v řadě případů, tehdy, je-li Marta Vaculínová první českou tlumočnicí daného textu, přirozeně odpadá. Je-li třeba, osvětluje autorka dobu a okolnosti, za nichž text vznikl, a podává vysvětlivky v užším slova smyslu, tedy výklad vlastních a místních jmen a zejména interpretaci různých narážek a antonomázií, na něž jsou Bohuslavovy výtvoři velmi bohaté. U autorů renesančního humanismu to bylo také věcí prestiže. Jen zřídka postrádám v komentáři některé údaje, které bych považovala pro uživatele knihy za důležité, např. ke str. 92 připomíná komentář na s. 170 výklad báje o Filoméle a Prokné, aniž zmiňuje její zpracování v šesté knize Ovidiových *Proměn*,

odkud ji Bohuslav – a nejen on – nepochybně znal a také zde na ně naráží; ve vysvětlivkách na str. 150 v komentáři k Bohuslavovu listu Janovi z Pibry chybí některé odkazy k biblickým místům (Šimon Mág, dávná Marta), u narážky na „kameny“ a „děti Abrahamovy“ je omylem uveden Marek místo správného Matouše. Čtenář ocení upozornění na původ mariánské modlitby (překlad s. 42) „Salutatio Mariae Virginis“ – „Pozdravení Panně Marii“; je to parafráze, snad přesněji pokus o klasicistní (antikizující) časoměrný převod slavné antifony „Salve regina“, připisované Heřmanovi z Reichenau (české „Zdrávas královno“); poznámka k originálu tuto informaci zkráceně přináší, v plném rozsahu ji najdeme v edici originálu (na s. 280). Jen zcela výjimečně může čtenář narazit na nedopatření či omyl: na (téže) s. 42 je kratší báseň, nadepsaná „Hříšníkovi“, poznámka k ní (s. 149) udává, že jde o překlad H. Businské (1996): je to patrně – asi jen v náčrtu – překlad M. Vaculínové, H. Businská má v souboru *Carmina selecta* z r. 1996 na s. 19 jiný překlad této skladbičky v pravidelné přízvukně nápodobě elegického disticha.

Dostáváme se k samotnému překladu. Sleduji zde pouze básnické kusy, jichž je ostatně v tomto výboru převážná většina, sama Marta Vaculínová se v Poznámce k překladu věnuje také otázkám prozodie. Zmíněných deset úvodních veršů z „Elegie ke Čtrnácti svatým pomocníkům“ je velmi dobře vybráno jako autorovo existenciální vyznání lásky k rodné zemi a k přátelům a vděčnosti za život (*dulcia prata patriae meae*). Srovnáme-li tyto verše se zněním téhož úryvku téže Bohuslavovy skladby na str. 18 recenzované knihy, zjistíme, že překladatelský přístup byl odlišný – zde najdeme tyto verše v prozaickém překladu Marty Vaculínové, zatímco úvodní verše knihy je podávají bez udání překladatele v přízvukně nápodobě elegického disticha. Touto metodou, tedy přízvuknou nápodobou, „Elegii“ dříve přeložila, jak je také uvedeno ve vysvětlivkách, Helena Businská (*Carmina selecta*, 1996), ale ani její překlad není totožný se zněním, které čteme na úvodní stránce knihy překladů Marty Vaculínové. Je tedy zřejmé, že právě ona je autorkou překladů obou, což souhlasí s tím a je také ilustrací toho, co sama o své práci s Hasištejnovými básněmi říká v Poznámkách k překladu na str. 134, totiž že básně překládala prózou, ale že v některých případech zásadu o prozaickém překladu

poezie porušila, když zařadila několik vlastních starších přízvukných překladů (viz např. většinu básní s. 85 a s. 95–100). Ačkoli nebyl nalezen ideální způsob – a je asi marné na jeho hledání trvat – jak nejlépe tlumočit do současné češtiny časoměrné antické a středověké nebo humanistické verše, a i když soudím, že přízvukná nápodoba méně ruší vzácnou atmosféru originálu než jiná metoda, tentokrát považuji překlad prózou segmentovanou po verších do řádků za nanejvýš vhodný. Především při něm není riziko inverzí a jiných archaizujících neřestí, k nimž svádí nápodoba antických rozměrů. Srovnání překladu rytmickou nápodobou a převodu prózou umožňují i další básnické kusy této sbírky, u nichž se v poznámkách dozvídáme, že již byly přeloženy Helenou Businskou (*Carmina selecta*, 1996): Helena Businská pracuje důsledně s použitím přízvukně nápodoby, Marta Vaculínová překládá z největší části prózou a český text člení do kratších řádků, stavebně odpovídajících veršům originálu. Nevím, zda čtenář knihy nebo i této recenze, pokud jeho oborem není klasická filologie, správně porozumí tam, kde autorka ve své Poznámce k překladu a ve Vysvětlivkách píše o „přízvukném překladu“. Mluvila bych raději o „přízvukně nápodobě“ časoměrného originálu; jinak totiž může vzniknout dojem, že „přízvukný překlad“ je pouze protikladem k alternativnímu překladu veršů prózou.

Marta Vaculínová je poté, co manželé Martínkovi opustili svět živých, nejlepší znalkyní Hasištejnovy tvorby také a zejména jako editorka: ve stopách Bohumila Ryby, Dany Martínkové a Jana Martínka pořídila uvedenou prestižní kritickou edici Bohuslavovy básnické tvorby. V návaznosti na svou editorskou a kodikologickou práci se nyní osvědčila jako literární historička, překladatelka, komentátorka a interpretka předního vzdělance a literáta českého latinského humanismu. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic si zaslouží a jistě by ocenil přesnost, pozornost a péči, jakou ve 21. století věnuje jeho literární tvorbě Marta Vaculínová.

Jana Nechutová
Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav klasických studií
Arne Nováka 1
660 88 Brno